

Eğitim Sistemimizin Tümörü: oktan Seçmeli Sınav

Prof. Dr. Erhan Erku, 3 Haziran 2016

Ülkemizde çoktan seçmeli sınavlar neden bu kadar popüler?

- a) Kolay bir lme sistemi: birkaç saatte ölçüm, birkaç dakikada değerlendirme, itiraz yok
- b) Paranoyak bir toplum olduğumuzdan merkezi olmayan ölçümlere güvenmiyoruz
- c) Bu işten para kazanan büyük bir sektör var
- d) Her ğrenci aynı dar ve anlamsız standartlarla "eşit Őartlarda" karşılaştırılıyor
- e) ğrencilerin 40 dakika boyunca sessiz oturmaları sağlanıyor
- f) Testler sadece parayla okuyamayacak olan öğrencilere karşı ayrımcı
- g) PISA sınavı ile karşılaştırarak ülkemizdeki eğitim sisteminin ne kadar iyi olduğunu görebiliyoruz
- h) Hepsisi

Kızlarımla geçen hafta çıktığım bir Canmore yolculuğundan geri dönerken bu akademik yılın başında Türkiye'den Kanada'ya transfer olmuş eski bir öğrencimi ziyaret ettim. Birlikte çalıştığımız günlerde Kanada'da doğmuş olan oğlu 8. sınıfı okumak için Kanada'ya döndüğüne pek sevinçli idi. Neden mutlu olduğunu sorduğumda "TEOG'a girmek zorunda kalmadım" dedi. Arkadaşları Whatsapp'da günlerdir TEOG konuşuyorlarmış. Bu deneyim üzerine bir sonraki blog yazımı ülkenin eğitim gündemini esir almış olan test sınavları üzerine yazmaya karar verdim.

Bu yazıyı okuyanlar arasında çoktan seçmeli bir test almamış olan yoktur herhalde. Ben gerek liseye gerekse niversiteye girerken test sınavlarına girdim. ABD'de üniversitelere girişte kullanılan SAT ve TOEFL ile yüksek lisans proğralarına girişte kullanılan GRE, GMAT, LSAT ve MCAT testlerinin tümü çoktan seçmeli. Dünyadaki eğitim sistemlerini kıyaslarken kullanılan PISA ve TIMMS sınavlarının da bir bölümü çoktan seçmeli. Kanımca çoktan seçmeli sınavlar yaşamın bir parçası. Sorulması gereken soru, ne kadar büyük bir parçası olması gerektiği. Örneğin ABD'de üniversitelere girişte standart test sonuçlarına bakılır ama başka kriterler de kullanılır (kompozisyon, mülakat, özgeçmiş, portföy vs.). Öte yandan ülkemizde hem liseye hem niversiteye (hem de devlete) girişte sadece standart test sonuçları kullanılıyor. işte bunun yanlış olduğunu, eğitim sistemini yanlış bir yola soktuğunu ve ülkeyi bir çeşit felakete sürüklediğini düşünüyorum.

Standart testler yaşamımıza 1800'l yılların sonuna doğru girmişler. Endüstri devrimi sonrasındaki hızlı kalkınma döneminde eğitimi çalışan ihtiyaı artınca okullarda da endüstriyel modele geçilmiş. Çok sayıda öğrenciyi hızlı ve güvenilir bir Şekilde teste tabi tutmanın kolay bir yolu olarak çoktan seçmeli testler geliştirilmiş. 100 yılı aşkın bir süredir de standardize testler sürekli geliştirilmiş: test bankaları büyümüş, test sorularını daha çok ğrenci çözmüş, daha fazla kurum başvuruları testler ile ayrıştırmaya başlamış. Testler teknolojinin gelişiminden de yararlanarak zamana uymuşlar. nce optik okuyucu ile testler daha hızlı değerlendirilmiş, sonra bilgisayar yardımı ile alınan testlerde anında sonuç almak mümkün hale gelmiş. Şimdi de test sektörü mobil uygulamalar üzerinde alışıyor.

Peki eğitim sektörünün en başarılı segmentlerinden birisi olan standart testlerin avantajları neler? Neden bu kadar çok kurum ve ülke testleri kullanıyor? Standart testler hakkında ne düşündüğüm belli, ama Sezar'ın hakkını Sezar'a vermek gerek: bu testlerin baēı avantajları var.

Standart Testlerin Avantajları

Bu konuda birçok kaynak mevcut. Aşağıdaki listeyi şu kaynaklardan uyarladım. Literatürde sözü geçen avantajların altına da kendi görüşlerimi (itirazlarımı) *italik font ile* ekledim.

- <http://greengarageblog.org/12-primary-pros-and-cons-of-standardized-testing>
- <http://www.brighthubeducation.com/student-assessment-tools/16137-the-pros-and-cons-of-standardized-testing/>
- <http://teaching.about.com/od/assess/a/Standardized-Testing.htm>
- <http://occupytheory.org/standardized-testing-pros-and-cons-list/>
- <http://standardizedtests.procon.org/#background>

- 1) Öğrencilerin başarı seviyesini ölçmek için objektif ve güvenilir bir sınav çeşidi. Standardize testler olmasa okulların verdiği notlara güvenmek durumunda kalacaktık, ki bunların ne kadar güvenilir ve karşılaştırılabilir olduğu tartışılır. Uzmanların hazırladığı ve makinelerin notladığı çoktan seçmeli testlerde insan hatası veya kanaati söz konusu değil.
Çoktan seçmeli sınav sorusu hazırlamak zor bir iş. Hemen her sınavdan sonra bazı soruların “yanlış” olduğu tartışılıyor, hatta bazen sorular iptal edilebiliyor.
- 2) Birçok araştırmacının bulguları standardize testlerin öğrenci başarısını artırdığını gösteriyor.
Her türlü testin öğrenci başarısını artırdığı iddia edilebilir. Standardize testlere fazladan kredi verilmemesi gerek.
- 3) Testler müfredatta en önemli olduğu düşünülen içerik ve becerilerin üzerinde yoğunlaşıyor.
İyi planlanmış bir müfredatta kanımca “önemsiz” konu olmamalı. Ayrıca çoktan seçmeli testlerin birçok beceriyi ölçtüğünü düşünmüyorum. Bu önemli konuya ileride döneceğim.
- 4) Testler dışlayıcı ve (dil, din, ırk vs. bazında) ayırıcı değil ve test sayesinde tüm öğrencilere aynı içerik veriliyor.
Dışlayıcı olmayan test hazırlanması tabii ki çok önemli ama bunun için çoktan seçmeli testlere ihtiyacımız yok. Ayrıca standart testler bile çok dikkatli olunmazsa ayırıcı sorular içerebilirler. Burada da standart testlere fazla kredi veriliyor.
- 5) Birçok anne-baba, eğitimci ve öğrenci testlerin doğru bir yöntem olduğuna inanıyor.
Toplumda çoktan seçmeli testlerin doğru olduğu inancının temel nedeni hemen herkesin bu testlere “maruz bırakılmış” olması. Farklı ölçme ve değerlendirme sistemleri üzerinde düşünülmeden çoktan seçmeli testin doğru olduğuna inanmak sadece kötü bir alışkanlık.
- 6) Öğrencilerdeki stresi azaltıyor. (Kanımca bu avantajın açıklanmaya ihtiyacı var: Her test bir stres kaynağıdır ama standart çoktan seçmeli testte öğrenci için pek sürpriz olmaz. Format, süre, soru sayısı, kurallar önceden bellidir ve öğrenci benzer problemler çözerek hazırlanmıştır.)
Özellikle genç insanlarda (örneğin 8. Sınıf TEOG testi) çoktan seçmeli testlerin çok ciddi bir stres kaynağı olduğunu gözlemledim. Bu stresin temel kaynağı test değil; testin sonuçları ve bu sonuçların getireceği kararlar (ve bu kararlar ile test sonuçları arasında birebir ilişki olması).
- 7) Standart test sayesinde öğretmen öğrencilere neyi ne zaman öğretmesi gerektiğini biliyor. Okulda zaman ve içerik yönetimi kolaylaşıyor. Tüm okullar aynı müfredatı kullandığından okul değiştiren öğrenci zorlanmıyor.
Müfredatı testler dikte etmemeli. Bu argüman arabayı atın önüne koymak ile eşdeğer.

- 8) Öğrenci grupları (okullar, şehirler, sosyoekonomik gruplar) arasında kıyas yapılabilmesini sağlıyor. Okulların, bölümlerin ve öğretmenlerin performansları karşılaştırılabilir. Devlete eğitim sistemini nasıl geliştirilebileceği konusunda veri sağlıyor.
Kıyaslama olanağı standart testlerin önemli bir avantajı, ama bu avantajın ülkemizde kullanıldığına şahit olmadım. Belki (umarım) bakanlık bazı karşılaştırmalar yapıyor ve buna bağlı olarak bazı önlemler alıyordur.
- 9) Öğrencinin performansının hem sınıfı ile kıyaslanabilmesini hem de zaman içinde takip edilebilmesini sağlıyor.
Mutlak ve göreceli karşılaştırma değerlidir. Ama bu karşılaştırmaların geçerli olması için testlerin ölçümlerinin doğru olması gerekir.
- 10) Farklı kullanım alanları var: küçüklerin anaokuluna uygun olup olmadığı, öğrencinin özel eğitime ihtiyacı olup olmadığı gibi önemli sorulara cevap verebiliyor.
Özel durumlarda standardize edilmiş testlerin ise yarayabileceğini düşünüyorum. Benim eleştirim TEOG ve YGS/LYS üzerine yoğunlaşıyor.

Bu avantajların bir kısmının ülkemizde kısmen de olsa geçerli olduğunu düşünüyorum. Ülkemizde standart testlerin bu kadar yaygın olup toplumun geniş kesimlerince kabul görmesinin en önemli nedeni ise kanımca kültürel: devlet tarafından yapılan merkezi sınavlar dışındaki sınavlara güvenmiyoruz. Bu güvensizliğin nedeni kısmen hiçbir şeye güvenmeyen bir toplum oluşumuz, kısmen de geçmişteki ve günümüzdeki sınav ve notlama pratikleri. Veriler ortada: ortaokulu bitiren öğrencilerin büyük çoğunluğu okullarından %100 civarında bir not ile mezun oluyorlar, fakat TEOG sınavındaki soruların ancak yarısını yapabiliyorlar. Örneğin 2015-16 1. TEOG sınavında Türkçe, Matematik, Fen ve İngilizce sınavlarında öğrencilerin doğru cevap sayılarının ortalamaları (20 üzerinden) 11.9, 7.6, 11.1 ve 9 oldu. Pratik bu iken toplumun ortaokul başarı puanlarına saygı göstermesini beklemek saflık olur.

Etik kurallarını hiçe sayan notlama uygulaması ile desteklenen bu kültürel olgunun yanına onyıllardır uygulanan test sistemi sayesinde toplumsal beyin yıkanmışlığını, merkezi bir çoktan seçmeli sınavın eğitimciler için kolaylığını, test soruları dışında ölçme değerlendirme yapma yetkinlikleri köreltilmiş bir eğitim sektörünü ve bu işten hayatını kazanan dev bir test sektörünü eklersek ülkemizde neden testlerin böylesine belirleyici olduğu ortaya çıkar.

Peki neden ben testlerin ülkenin eğitimini sürekli aşağıya çektiğini düşünüyorum? Önce literatürde öngörülen dezavantajlara bakalım, sonra Türkiye özelinde neler düşündüğüme geçelim.

Standart Testlerin Dezavantajları

1. Yaşamda başarı ve mutluluk için önemli olan birçok özelliği çoktan seçmeli testler ile ölçmek mümkün değildir: kritik düşünme, yaratıcılık, motivasyon, esneklik, merak, azim, güvenilirlik, dayanıklılık, empati, coşku, disiplin, öz farkındalık, özgüven, öz yönlendirme, yurttaşlık, liderlik, tutku, cesaret, beceriklilik, dürüstlük, hayret duygusu, estetik duygusu, birlikte başarabilmek. Bunları ölçemeyen bir ölçüt ile kariyer kararı verilmesi (veya yönlendirmesi yapılması) hem birey hem de toplum için çok sağlıksızdır.

2. Testler sadece belirli alanlardaki bilgiyi ve bu bilginin kullanımını ölçebildiklerinden ancak kısıtlı bir ölçüt oluştururlar. Eğitimin tüm çıktılarını ölçemediğinden, testler eğitim değerlendirmesi için uygun bir alet değildirler. Sadece doğru ve yanlış cevapların olduğu aşırı basitleştirilmiş bir seçim ortamı gerçek yaşam ile alakalı değildir. Standart testler müfredatı (ve öğrenmeyi) banallaştırır ve özellikle yaratıcılığı (ve merakı) törpüleyerek öğrencilerin yaşamda başarı şanslarını azaltırlar. Test bağımlısı hale gelen öğrenciler gerçek hayatta karşılaştıkları problemlerde bile seçim yapabilecekleri şıklar beklerler, ortaya fikir koymakta zorlanırlar ve çözüm üretemezler. Standart testler öğrenciyi ancak standart testlere hazırlar; üretken bir yetişkin olmaya hazırlamaz.
3. Öğretmenler öğrencilerinin testlerde başarılı olmasını istediklerinden test odaklı eğitim verebilirler. Bu hem öğrencilerin hem de öğretmenlerin eğitimden keyif almasının önüne geçebilir. Belki daha da önemlisi, öğretmenler testte ölçülmeyen yaşam becerilerini ve üst düzey bilişsel yetkinlikleri öğretmeyi bir kenara bırakabilirler.
4. Okullar öğrencilerin test başarılarını ön plana koyarlarsa, öğrencilerin test ile ilgisi olmayan aktivitelerine ve derslerine ayrılan zamanı azaltabilirler ve bu uygulama öğrencilerin duygusal, sosyal ve akademik gelişimine olumsuz etki edebilir. Bazı okullar öğrencilerini teste hazırlamak için müfredatlarını yeniden planlayabilir, ders saatlerini değiştirebilir, ders yerine test hazırlığı yaptırabilir, akşam saatlerine veya hafta sonuna özel dersler koyabilirler. Böylece eğitimin amacı öğrencileri bir sonraki kademeye ve yaşama hazırlamaktan teste hazırlamaya doğru evrilir.
5. Standart test öğrencinin belirli bir gün ve saatteki performansını ölçer ve dış etkenleri (veya geçici etkenleri) gözönüne almaz. Bazı konuya hakim öğrenciler test korkusunu yenemezler, bazıları teste hasta girmek zorunda kalabilir, bazıları teste bir aile üyesini kaybettikten bir gün sonra girmek zorunda kalabilir vs.
6. Standart test sonuçları okulları siyasi ve ekonomik yönden olumsuz etkileyebilir. Öğrencilerini teste hazırlamak yerine hayata hazırlamaya çalışan öğretmenler, bölümler ve okullar öğrencileri ve toplum için doğru olanı yaptıkları halde toplum tarafından cezalandırılabilirler.
7. Standart testler okul müdürlerini, öğretmenleri ve öğrencileri farklı türlerde hilelere itebilirler. Örneğin testte olmayan bir ders sırasında bu ders yerine test hazırlığı yapılabilir veya teste okul dışında (özel ders ile) hazırlanmak isteyen öğrencilerin getirdiği sahte sağlık raporlarına göz yumulabilir. Belki de en ileri sahtekarlık örneğinde ise öğretmenler öğrencilerin testte kopya çekmesine izin verebilirler. Herkesin gözünün önünde yapılan bu sahtekarlıklar öğrenciler için çok kötü bir model teşkil ederler.
8. Öğrencilerinin ortalama performansına önem veren bazı okullar zayıf öğrencilerini okuldan çıkarmanın yollarını arayabilirler.
9. Test sorularının hazırlanmasında, sunumunda ve seçiminde insan muhakemesi ve yargısı kullanıldığından, soruların objektif olduğunu iddia etmek pek de mümkün değildir.
10. Test sonuçları öğrenciler için çok önemli ise, sınıfta stres ortamı hakim olabilir ve bu hem öğretmenleri hem de öğrencileri olumsuz etkileyebilir. Özellikle küçük çocuklarda standart testler üst düzeyde strese yol açarlar. İlkokul ve ortaokul yaşlarındaki çocuklar test sırasında streslerini kusma veya ağlama yolu ile dışa vururlar.

11. Pratik görünse de merkezi test sistemi pahalı bir uygulamadır.
12. Sınavın en önemli işlevlerinden birisi de eğitici olmasıdır. Çoktan seçmeli sınavlarda öğrencinin alabileceği geri bildirim sadece doğru-yanlış şeklinde olduğundan, bu tür sınavın pedagojik değeri düşüktür.
13. Birkaç adımda çözülebilecek bir problemde sadece en son adımı yanlış yapan bir öğrenci, yazılı sınavda bilgisinin karşılığını sorudan tam puan olmasa da belirli bir miktar puan alarak alabilir. Fakat çoktan seçmeli sınavda cevap ya doğrudur ya da yanlış. Sonuç yanlış ise öğrenci puan alamaz.
14. Yaşamda karşılaşılan problemlerin genellikle tek doğru cevapları yoktur ve yanlış cevapların arasında da kalite farkları vardır. Fakat çoktan seçmeli sınavda tek doğru vardır ve yanlışların tümü aynı değerdedir.
15. Çoktan seçmeli sınavda cevapların bir veya ikisini eleyebilen öğrenci için doğru strateji kalan şıklardan birisini rasgele işaretlemektir. Hiçbir problemi çözemeyen ama her problemde ikişer şıkkı eleyebilen bir öğrenci sınavda %50'lik başarı gösterir. Halbuki bu öğrenci aslında hiçbir konuya hakim değildir.
16. Çoktan seçmeli sınavlar öğrencilerin belirsizlik toleranslarını sıfıra indirirler. Çözüm için gereken tüm bilgi ve veriler verilmiştir ve cevap bu şıkların içindedir. Halbuki yaşamdaki problemlerde belirsizlik ve veri eksikliği hep ön plandadır.
17. Sınavı anadilinde almayan öğrenciler, farklı kültürlerden gelen öğrenciler ile özel eğitim alan (öğrenme engelli) öğrenciler için standart testler adaletsiz ve ayrımcıdır.
18. Standart testlerin hazırlanışında veya uygulamasındaki hatalar geniş kesimlerde travma yaratabilir. Bir yanlışın bile önemli olduğu bir sınavda bazı soruların iptali sıralamaları değiştireceğinden birçok başarılı öğrenciyi ciddi olarak etkiler. Olası bir sınav iptali ise toplumda ciddi bir etki yaratır.
19. Öğrenci performansını ölçmekte bile güvenilir bir ölçüt olmayan standart test sonuçları kullanılarak öğretmenler, bölümler, okullar değerlendirilmekte ve bu performanslar terfi, zam, bütçe kararlarını etkileyebilmektedir.
20. Test takıntısı (saplantısı) çocukların çocukluklarını çalmaktadır.

Bana kalırsa sadece birinci dezavantaj bile çoktan seçmeli testlerden vazgeçmek için yeterli bir nedendir. Ama hala ikna olmamış olan okurlar için biraz da tarihi anektotlar aktarabilirim.

- Standart testlerin avantajları bölümünde sözü edilen standart testlerin öğrenci başarısını yükselttiği konusu tartışmalıdır. Örneğin 2002'de ABD "Hiçbir Öğrenci Geride Kalmayacak" programını başlatıp standart testlere iyice ağırlık verdikten sonra PISA Matematik sınavlarında dünyada 18.'likten 31.'liğe düşmüştür. Bu düşüşü sadece standart testlere bağlamak yanlış olur, fakat standart testler bu örnekte beklenen başarı yükselmesini sağlayamamışlardır. 2015'te ABD bu programı yürürlükten kaldırmış ve ulusal standardize testler yerine okullar ile öğrencilerin kişisel ihtiyaçlarına göre daha fazla esneklik içermesi amaçlanan "Her Öğrenci Başarılı Olacak" programını uygulamaya başlamıştır.
- Tüm kısıtlarına rağmen standart testlerin dar bir alanda da olsa öğrenci başarısını güvenli bir şekilde ölçtüğü düşünülebilir. Brookings Enstitüsü'nün 2001'de yayınladığı bir rapora göre yıldan yıla test sonuçlarındaki ilerlemelerin büyük bir kısmı tesadüfi dalgalanmalardan kaynaklanmakta olup uzun vadeli öğrenim kazanımları ile ilgili değildir. Dolayısıyla test ölçümleri için güvenli demek bile zordur.

- Standart testler hakkında en ciddi eleştirilerden birisi PISA sınavı sonuçlarında saklıdır. 2001-2008 arasında PISA sınavlarında dünyada birinci gelen Finlandiya eğitim sistemi merkezi standart test kullanmamaktadır. Finlandiya'nın başarısını getiren sınama tekniği, öğrencilerin bildiklerini kullanarak daha önce karşılaşmadıkları durumlarda problem çözebilen ve analiz yapabilen aktif birer öğrenci olmasını teşvik eder. Hiç standart test kullanmayan bir ülke yıllar boyu PISA sınavlarında en yüksek sonuçları alabilmiş ise, diğer ülkelerin bu veriyi gözardı edip öğrencilerini standart testlere mahkum etmeye devam etmelerinin mantıklı bir izahı yoktur.
- Standart test konusunda Çin, Finlandiya ile ters uçlardadır. Çin eğitim sistemi tümüyle ezber, tekrara ve testlere dayalıdır. PISA sınavında 2009 yılında Çin bu aşırı test odağı sayesinde Finlandiya'yı geçmiştir. Fakat Çin eğitim yöneticileri sık ve yoğun testlerin öğrencileri iyi birer test makinesi haline getirdiğini ama üretken bir yetişkin yaşamında bu becerinin karşılığının olmadığını farketmişler ve eğitim sistemlerinde öğrencilerini teste hazırlamak yerine yaşama hazırlamak yönünde değişiklikler yapmaya başlamışlardır. Yani bol test sayesinde dünyada (standart test sınavında) bir numaraya yükselen bir ülkenin eğitimcileri bile standart testlerin ne kadar boş olduğunun farkındadırlar.

Çoktan seçmeli merkezi sınavların Türk eğitim sisteminde nasıl bir hasara yol açtığı konusuna girmeden önce bir çoktan seçmeli sınav sorusu örneği vermek istiyorum. 27 Nisan 2016'da verilmiş olan 8. Sınıf 2. Dönem TEOG Matematik Sınavı'nın 4. Problemine bakalım.

4.

Kareli zeminde verilen KLM üçgeninde [LM] kenarına ait kenarortayın ve yüksekliğin [LM] kenarını kestiği noktalar arasındaki uzaklık 12 cm'dir.

Buna göre |LM| kaç santimetredir?

A) 48 B) 60 C) 72 D) 84

Bu problemi çözebilmek için öğrencinin kenarortay ile yükseklik kavramlarını bilmesi yeterlidir. Tabanın kenarortayı ile yüksekliğin tabanı kestiği nokta arasında iki kare olduğunu gören öğrenci, tabanın 60 cm olduğunu kolayca hesaplayabilir. Yani, problemin çözümü için tanımları bilmek ve basit aritmetik yeterlidir.

Peki bu tanımları *bildiğinden emin olmayan* bir öğrenci bu problem çözebilir mi? Kareli zemin sayesinde evet. Kareli zemin konduğuna göre, öğrenci kenarortay ile yüksekliğin tabanı kestiği noktanın arasındaki uzaklığın kare cinsinden tamsayı olacağını öngörebilir. Dolayısıyla, doğru olabilecek tamsayı cevaplar sadece 120, 60, ve 24 olabilir. Bunlardan sadece 60 cevapların arasında olduğundan öğrenci rahatça B'yi işaretleyebilir.

Ya bu tanımları *bilmeyen* bir öğrenci bu problemi çözebilir mi? Kareli zemin sayesinde yine kolaylıkla. Tabanın 10 kare uzunluğunda olduğunu gören öğrenci, bir karenin uzunluğunun tamsayı olması gerekeceğini düşünüp hemen 60 cevabını işaretleyebilir çünkü diğer cevaplarda bir karenin uzunluğu tamsayı değildir.

Soruyu hazırlayan uzman, 4 alternatif için de 12'nin katlarını kullanmış, fakat verilmiş olan 4 cevap sayesinde tanımları bilmeyen bir öğrenci bile doğru cevabı kolayca bulabilir. Özetle, bu soru öğrencinin tanımları bilip bilmediğini (ve kullanıp kullanamayacağını) test etmek için tasarlanmıştır. Fakat soruyu çözmek için tanımları bilmeye gerek yoktur: biraz test deneyimi olan bir öğrenci kolaylıkla doğru cevabı tahmin edebilir. Öyle ise bu soru pek de ayırıştırıcı bir soru değildir, hatta düpedüz kötü bir sorudur.

Halbuki kareli zemin olmasa bu soru daha ilginç olabilirdi. Bu durumda öğrenci yukarıda bahsedilen iki kurnazlığa başvuramayacaktı. Fakat (cevaplar arasındaki farklar büyük olduğundan) tanımları bilen bir öğrenci doğru cevabın 60 olacağını kare zemin olmadan da kestirebilirdi. Maalesef çoktan seçmeli sınavlar belirsizlikten nefret ettiklerinden kare zemin devreye girmiş ve böylelikle de problem son derece basit bir hale gelmiş.

Kendimizi test ortamı ile kısıtlamasak, bu soruyu (açık uçlu ortamda) daha da ilginç bir hale getirebiliriz. 4 alternatif vermek yerine öğrenciden tabanın uzunluğunu tahmin etmesi istenebilirdi. Öğrenci şöyle bir yol izleyebilirdi:

- Kenarortay (tahmini) ile yüksekliği çiz, tabanı kestikleri noktaları bul
- İki nokta arasındaki mesafeyi parmağınla veya kalemin ile ölç
- Tabana ölçtüğün mesafenin kaç katının sığacağını tahmin et
- Bulduğun sayıyı 12 ile çarp

Ne yaptığını bilen bir öğrenci 60 civarında bir cevap verirdi ve 60'a yakın tüm cevaplar doğru kabul edilebilirdi. Bu versiyonda ne kare zemin var ne de şıklar. Soru artık mekanik bir şekilde çözülmüyor. Çözebilmesi için öğrencinin tanımları bilmesi gerekiyor. Ama bu da yeterli değil. Oran kullanabilmesi ve tahmin yapabilmesi gerekiyor. Ama bu beceriler çok önemli yaşam becerileri değil mi? O halde neden bunları test dışında bırakacak mekanik soruları tercih ediyoruz?

Çoktan Seçmeli Merkezi Sınavlar Eğitim Sistemimizi Nasıl Zayıflatıyor?

Yukarıda verilen dezavantajların büyük bir kısmı maalesef ülkemizdeki TEOG ve YGS/LYS sınavları için de geçerli. Şimdi ülke gerçeklerine biraz daha eğilelim ve bu sınavların eğitim sistemimizde yarattığı yıkıma bir göz atalım.

Test sınavındaki başarı ile yaşam başarısı arasında ilişki çok zayıf

Test sınavlarındaki en büyük sorun tümüyle içerik odaklı olmaları. Fakat 21. yüzyılda içerik artık meta haline geldi ve yetkinliklerin, becerilerin önemi son derece arttı. Artan yaşam süresi beklentisi ve çöken sosyal güvenlik sistemleri nedeniyle, liseye veya üniversiteye bu yıl başlayacak bir gencin profesyonel yaşamının 50 yıl civarında olacağını öngörüyorum. Bu süre içinde 15-20 defa iş değiştirecek ve aldığı üniversite diplomasının raf ömrü sadece 5 yıl olacak. Dolayısıyla tüm eğitim sisteminin içerik vurgusunu hafifletip, yetkinliklere ağırlık vermesi ve öğrencilere hızlı değişime ayak uydurabilmelerini sağlayacak becerileri kazandırması önemli. 21. Yüzyıl Yetkinlikleri ortak çalışma gurubunun raporunda (<http://www.p21.org/our-work/p21-framework>) 3 ana başlık var: Öğrenme ve İnovasyon yetkinlikleri (yaratıcılık ve inovasyon, kritik düşünme ve problem çözme, iletişim ve işbirliği); Bilgi, Medya ve Teknoloji yetkinlikleri (bilgi okuryazarlığı, medya okuryazarlığı, bilişim ve iletişim teknolojileri okuryazarlığı); Yaşam ve Kariyer yetkinlikleri (esneklik ve uyum sağlayabilirlik, insiyatif alma ve öz yönlendirme, sosyal ve kültürlerarası yetkinlikler, üretkenlik ve hesap verebilirlik, liderlik ve sorumluluk). Dünya Ekonomi Forumu raporu (<http://www.weforum.org/reports/the-future-of-jobs>) da benzer vurgular yapmakta ve 2020 için en önemli 10 yetkinliği şöyle sıralamakta: karmaşık problem çözme, kritik düşünme, yaratıcılık,

insan yönetimi, birlikte çalışma, duygusal zeka, sezgi ve karar verme, hizmet odaklılık, müzakere, bilişsel esneklik. Bu listeler bakıp da bu yetkinliklerin hiçbirini ölçmeyen bir test sistemini (ve dolayısıyla bu yetkinlikleri geliştiremeyen bir eğitim sistemini) savunmak için kanımca gerçekten çok yakın görüşlü (hatta neredeyse kör) olmak gerekiyor. Eğer gerçekten 21. yüzyılın talep ettiği özelliklere sahip gençler yetiştirmek istiyorsak, bu toplumsal cinnet halini bir an önce terkedip merkezi testlerden vazgeçmemiz gerekiyor. Eğitim, araştırma ve keşfetmeyi öne çıkarmalı, proje odaklı olmalı, bol miktarda grup çalışması ve sunumlar içermeli. Sınavlar da eğitim ile tutarlı olmalı.

Testlere hazırlanmak ile içeriği öğrenmek arasında fark var

İlk argümanımda test sisteminin yaşama hazırlamadığını vurguladım. Şimdi ise daha da ileriye giderek test sisteminin hedefi olan içeriği öğretme konusunda bile başarısız olduğunu vurgulamak istiyorum. Ülkemizde verilen TEOG veya YGS/LYS sınavlarında başarılı olmak için sınavlarda test edilen içeriği bilmekten daha önemli bir faktör vardır: “test tekniği” bilmek. 4 şıktan birisini seçebilmek için problemi doğru çözebilmek gerekmiyor. Yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi problemin içeriğini dışına çıkarıp biraz işkence ile cevabı itiraf ettirmek mümkün. Maalesef bu işi bir sanat haline getirmiş bir grup var ve öğrencilere gece gündüz test teknikleri öğretiyorlar ama bu tekniklerin gerçek hayatta hiçbir karşılığı yok. Bu tekniklerde uzmanlaşan bir öğrenci içerik bilgisi yetersiz olsa dahi çoktan seçmeli sınavda tam puan alabilir. Ama bu, öğrenciyi ancak bir sonraki test mücadelesinin içine atar, ta ki üniversiteye (hatta bazıları için KPSS ile devlete) girene kadar. Sonra öğrenci bu testlerin ve edinmiş olduğu tahmin becerilerinin ve kurnazlıkların boşluğunu anlar ama iş işten geçmiştir.

TEOG tam anlamıyla “standart” bir test değil (herkes aynı sınavı almıyor)

Günümüzde liseye geçiş için kullanılan TEOG 6 farklı alanda verilmekte: Türkçe, Matematik, Fen ve Teknoloji, İnkılap Tarihi, Din Kültürü, Yabancı Dil. Bu alanların ilk dördü ortak iken, din kültürü sınavı öğrencinin tercihine göre 3 farklı sınavdan birisi, yabancı dil sınavı da öğrencinin okuluna göre 4 farklı sınavdan birisi olabilmektedir. Laik olduğu düşünülen bir ülkede din ile ilgili sorularının liseye geçiş sınavında zorunlu olması sorunsalını ve 3 semavi dinin dışında kalan öğrencilere uygulanan ayrımcılık sorunsalını bir kenara bıraksak bile, öğrencilerin tercihe göre farklı soru gruplarına cevap verdiği bir sınav standart bir sınav değildir. Genellikle gözardı edilen bir konu da bu iki alanda az sayıda öğrencinin aldığı sınavlar (örneğin Almanca) için hazırlanma malzemeleri de yok denecek kadar azdır.

Standart testlerde başarılı olmak için “dersane” eğitimi almak şart mı?

Çoktan seçmeli testler ortaokul veya lise müfredatından çıkıyorlar. Yani dersleri takip eden, bilgiyi içselleştiren ve ödevleri yapan bir öğrenci bu testlerdeki problemleri çözebilir, soruları cevaplayabilir. Test tekniği üzerine kısa bir eğitimin yararlı olacağına eminim. Fakat ülkemizde kantarın topuzu tümüyle kaçmış durumda. Gencecik çocuklara bazen ilkokuldan itibaren özel ders aldırılıyor, 7. sınıfta öğrenci TEOG stresini yaşamaya başlıyor, 8. sınıfta okulun yanında dersaneye gidiliyor, 12. sınıfta okulun yerine dersaneye gidiliyor; öğrenciler yüzlerce, binlerce değil, onbinlerce soru çözüyorlar. Tüm bu sınav hazırlıklarının öğrencinin puanını ne kadar yükselttiği tartışılır. Örneğin liseyi bitirdikten sonra üniversite sınavında aldığı puanı beğenmeyip bir yıl boyunca hazırlanan öğrencilerin önemli bir kısmı ikinci yıl daha başarısız oluyorlar. Tartışılmayacak bir şey varsa, o da bu hazırlık döneminin fırsat maliyetidir. Çocuğun binlerce saati yaşamda hiçbir karşılığı olmayan garip bir yarışa hazırlık için harcanmıştır ve çocuğun gelişimi için gerekli olan sosyal, kültürel, sportif faaliyetlere zaman ayrılmamıştır. Bu sağlıksız yaşamın psikolojisini bozduğu çok öğrenci gördüm ve ailelerin çocuklarına bu yaşamı neden reva gördüğünü anlamakta güçlük çekiyorum.

Peki bu sektör neden bu kadar büyüdü?

Serbest piyasa arz-talep dengesi üzerine kurulmuştur. Merkezi sıralama sınavları, sınava hazırlık talebi doğururlar. Bunu bir silahlanma yarışına benzetebiliriz. Komşunun çocuğu haftada kaç saat dersaneye gidiyorsa, bizim çocuğun daha fazla saat gitmesi gerekir. Tabii komşu da bizi izlediği için o da çocuğunu bir dersaneye daha yazdırır. İki aile de fakirleşir, iki çocuk da kafayı test ile bozarlar. Ülke ne kadar cahilse bu talep o kadar ölçsüz, bu yarış o kadar vahşi olur. Buna bir de bu sektörden ekmeğin yiyenlerin talebi artırmak için yaptığı çabaları eklersek talebin neden bu kadar büyük olduğunu anlarız. Maalesef ülkemizde teste hazırlanma ekonomisinin büyüklüğü üniversite ekonomisinin büyüklüğüne eşittir. Hani şu fırsat eşitliği yaratabilmek için kurguladığımız merkezi üniversiteye seçme ve yerleşme sınavı var ya, işte o sınava hazırlanabilmek için ülkemizin insanları ülkenin tüm devlet üniversitelerine harcadığı para kadar para harcıyorlar! Ücretsiz eğitim mi demiştiniz? Kendimizi aldatmayalım. Ülkemizde eğitim ücretsiz falan değildir. Ücretsiz eğitime ulaşabilmek için ciddi maliyetler ödenmektedir.

Ama kazanan kazanıyor...

Evet, Ahmet Beylerin oğlu Galatasaray'ı kazanmış. Hatice Hanımların kızı da Boğaziçi'ne girmiş. Doğrudur. Ülkenin en gözde okulları öğrencilerini Mars'tan getirmiyorlar: aramızdan bazıları bu okullara girebiliyor. Peki ihtimal nedir? Galatasaray Lisesi'nin yıllık kontenjanı 100. Dolayısıyla Galatasaray'a girebilmek için genellikle ülkede ilk 300'de olmak gerekiyor. Boğaziçi Elektrik-Elektronik Mühendisliği'ne girmek için de genellikle ilk 400 içinde olmak gerekiyor. TEOG sınavlarına 1.2 Milyon, YGS/LGS'ye ise 1.5 Milyon öğrenci giriyor. Yani aşağı yukarı sınava giren her 4000 öğrenciden sadece biri bu en yüksek puanlı okullara girebiliyor. Galatasaray Spor Kulübü'nün tüm branşlardaki profesyonel sporcu sayısı düşünülürse, herhangi bir çocuğun Galatasaray Lisesi'ne girebilme olasılığı, Galatasaray'da profesyonel sporcu olabilme olasılığına yakındır. Çocuğu "ben Galatasaray'da profesyonel sporcu olacağım, günde 4 saat antreman yapacağım" dediğinde onu vazgeçirmek için elinden geleni yapan anne-baba, aynı çocuğu Galatasaray Lisesi'ne sokabilmek için günde 4 saat çalıştırmaktan kaçınmıyor. Peki bu çocuk iki yıl çabaladıktan sonra hedefine ulaşamazsa (ki ihtimal 3999/4000) kendisini nasıl hissedecek?

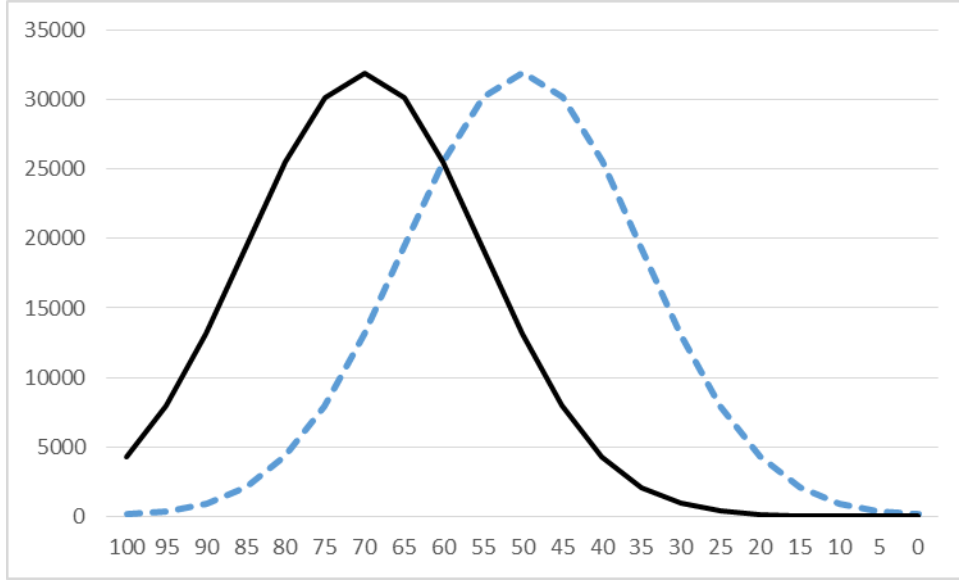
Neden bu okullara girmek bu kadar zor?

Çünkü ülkenin nüfusu sürekli artı ama iyi okul sayısı artmadı. 1960'dan bu yana nüfusumuz 3 misline çıktı ama bugünün en iyi 10 devlet lisesi veya devlet üniversitesi sırası ile 1960'daki sıra hemen hemen aynı. Ben liseye girerken de en gözde liseler İstanbul Erkek ile Galatasaray idi, şimdi de öyle. Ben üniversiteye girerken en gözde üniversiteler Boğaziçi ile ODTÜ idi, şimdi de öyle. Daha ciddisi, arzu edilen okul listesi epey kısa ve zaman içinde uzamadı. Yani talep sürekli artıyor ama "en iyi" okul arzı pek değişmiyor. Özel okullar ve vakıf üniversiteleri bu saptamanın dışında ama onlara erişebilen nüfus maalesef azınlıkta.

Beğensek de beğenmesek de öğrencileri yerleştirmek için sıralamak gerekmiyor mu?

Sınavların iki amacı vardır: öğrenciye geri bildirim verip öğrenmeyi desteklemesi (ki hiçbir test bunu zaten pek iyi yapamaz), öğrencinin ne kadar öğrendiğini ölçmesi (hem mutlak hem de karşılaştırmalı ölçüm). Birçok sosyal özellik gibi sınav sonuçları da genellikle bir çan eğrisi altında dağılırlar. İyi hazırlanmış bir sınavın sonuçlarının aşağıdaki grafikteki noktalı çan eğrisi şeklinde dağılması beklenir. Bu örnekteki çan eğrisinin ortalaması 50, standart sapması da 15'tir. Eğitimin amacı, bu çan eğrisinin ortalamasını olabildiğince yükseltmenin yanında standart sapmasını (yani öğrenciler arasındaki farkları) da azaltmaktır. Ülkemizdeki eğitim kalitesindeki farklılıkları ve dolayısıyla sınava giren öğrencilerin hazır olma durumları arasındaki farklılıkları düşündüğümüzde, sınav sonuçlarını standart sapmasının pek düşük olmasını maalesef bekleyemeyiz. Fakat sınavı kolaylaştırarak ortalamayı yükseltmek mümkündür.

Örneğin standart sapmayı 15’de sabit tutup ortalamayı 70’e çıkardığımızda dağılım aşağıda görülen kesiksiz eğriye dönüşür.

Ülkemizde şeffaflık ve hesap verebilme kavramları pek yaygın olmadığından, TEOG sınavını düzenleyen kamu kuruluşu bu sınavın sonuçları hakkında çok az bilgi vermektedir. Dolayısıyla, sınav sonuçlarının şekli hakkında ancak spekülasyon yapabiliriz. Fakat bildiğimiz bir şey vardır, ki o da 2015 ilk TEOG sınavında 4,742 öğrencinin tam puan almış olmasıdır. Bu gerçek, sıralamayı hedefleyen bir sınav (ve o sınava yönelik yüzlerce saat ve binlerce TL harcayan aileler) için tam bir felakettir. Ülkede herkesin “iyi” olduğuna hemfikir olduğu ve hedeflediği okulların toplam kontenjanı zaten ancak binlerle ölçülmektedir. 4,742 öğrencinin tam puan aldığı bir sınav ile yapılacak yerleştirmede, en tepedeki öğrenciler için bu sınavın hiçbir ayrıştırıcı gücü kalmamıştır. Dolayısıyla yerleştirme, o hiç güvenmediğimiz, okulların şişirmeye doyamadığı okul başarı puanları ile yapılacaktır. O puanların da genellikle 100 veya 100’e çok yakın olduğunu düşünürsek, biraz daha ciddi bir okula gidip 100 yerine 95 ile mezun olan bir öğrenci TEOG’da tam puan almasına rağmen istediği okula giremeyebilir. Ufacık bir aksaklık nedeniyle 240 sorudan sadece bir tanesini kaçıran bir öğrenci ise istediği hiçbir okula giremeyebilir. Daha da kötüsü bu öğrenci matematiğe veya fene eğilimli olabilir ve kaçırdığı soru da tarih veya din sorusu olabilir. Daha az ilgilendiği ve uzmanlaşmak istemediği bir alanda kaçırdığı bir tek soru yüzünden geleceğin girişimci mühendisi kendisi için gereken fen lisesi eğitimini alamayabilir. Bu problem sadece öğrencinin veya ailesinin problem değil insan kaynağı zaten çok fakir olan ülkemizin problemidir. Özetle, sıralamak amacıyla yapılan bir sınav, eğer soruların zorluğu dikkatli ayarlanmaz ise en tepedeki “büyük ödül”ler için sıralama yapmaktan aciz hale gelebilir.

(Not: Akademik Kurul Başkanı olduğum İstanbul Erkek Liseliler Vakfı’nın Özel Okulları’nda 2016 ikinci TEOG sınavında Türkçe, Matematik ve Fen’deki 120 sorudan öğrencilerin yarısından fazlası 110-120 aralığında net yapmıştır. Sınav okulu olarak tanımlanamayacak bu okul için bile dağılım son derece asimetrik ve sola yakındır.)

Peki TEOG sınavında soruların zorluğunu ayarlamak mümkün değil midir?

Standart sınavlarda sınavın ortalamasını önceden tahmin etmek kolay olmalı diye düşünülebilir. Ne de olsa adı üzerinde sınav “standart”tır ve daha önce binlerce defa kullanılmış problemlere benzer problemlerden oluşmaktadır. Fakat hem ülkedeki eğitim kalitesindeki ciddi dalgalanmalar, hem de sürekli bu sınavdaki ortalamayı yukarı çekmek için gece gündüz çalışan test fabrikaları (dersaneler, özel ders uzmanları) göz önüne alınırsa, bu hedefe ulaşmanın o kadar da kolay olmadığı ortaya çıkar.

Bunların yanında, TEOG sınavlarını karşılaştırabileceğimiz uluslararası bir sınav var: PISA. Yukarıda, okullarının genellikle 90 ila 100 arasında bir not ile mezun ettiği öğrencilerin 2015 TEOG sınavında %50 civarında bir başarı gösterebildiklerini belirtmiştik. Örneğin Fen sorularında öğrencilerin başarı oranı %56 olmuştu. Peki PISA Fen sınavında durum ne? PISA sınavlarında ülkeler öğrencilerinin aldığı sonuçlara göre 6 seviyeye yerleştiriliyorlar. Altıncı seviyedeki öğrenciler:

“Tutarlı bir şekilde bilimsel bilgiyi ve bilimsel yöntem bilgisini tanımlayabilir, açıklayabilir ve günlük yaşamdaki karmaşık durumlarda uygulayabilirler; farklı bilgi kaynakları ve açıklamalar arasında bağ kurarlar; kararları doğrulamak için buldukları kaynaklardan kanıtlar kullanırlar; tutarlı bir şekilde üst düzeyde bilimsel düşünür ve muhakeme yaparlar; bilimsel kavrayışlarını alışık olmadıkları bilimsel ve teknolojik ortamlarda kullanmaya isteklidirler; ve kişisel, sosyal ve küresel durumlarla ilgili tavsiye ve kararları desteklemek için bilimsel savları ileri sürebilirler.”

Özetle, iyi bir bilim insanı veya mühendis olabilmek için gereken özellikler. Bu sınava Türkiye’den katılan öğrencilerden hiçbirisi 6. Seviyeye çıkamamış. Öğrencilerimizin çoğu birinci veya ikinci seviyede!

Peki ikinci seviye ne anlama geliyor? PISA tanımlarına göre, ikinci seviyedeki öğrenciler:

“Alışılmış durumlarda olası açıklamaları yapabilirler; basit araştırmalara dayanan sonuçlar çıkarabilecekleri bilimsel bilgiye sahiptirler; teknoloji ile ilgili problem çözebilmek için mantıksal çıkarımlar yapabilirler; bilimsel sorgulamaların sonuçlarına göre mantıksal çıkarımlar ve basit yorumlar yapabilirler.”

Özetle, ara eleman olma şansları vardır.

Peki şimdi biz okulun verdiği 99’a mı inanacağız, TEOG’un verdiği 55’e mi, yoksa PISA’nın verdiği kırık nota mı? PISA’da bu kadar kötü sonuçlar alan Türk öğrencileri TEOG’da Fen’den %55 alabiliyorlar ise, TEOG ne kadar geçerli bir sınav? PISA standartlarına göre, TEOG öğrencileri ilk 2 veya 3 seviyeye mahkum eden bir sınav -ya da eğitim sistemimizin bir aynası-. Aslında PISA bize çok ağır bir mesaj veriyor: eğitim sistemimiz çalışmıyor. Nokta. TEOG ile kendimiz çalıp kendimiz oynuyoruz. Böylesine yanıltıcı bir sınav için de hem çocuklarımızın çocukluklarını yaşamasına izin vermiyoruz hem de onları geleceğe daha iyi hazırlamak yerine test zindanlarına mahkum ediyoruz.

Standart sınavların pek bir yararı yok ama zararı çok

Gelelim, Türkiye’de benim şahsen gözlemleme fırsatı bulduğum yıkıma.

- 3 üniversitede dekanlık yaptım ve birinci sınıflara üniversiteye giriş dersi verdim. Karşıma gelen öğrencilerin entellektüel sığılıkları ürkütücü seviyede. Müzik ile, sanat ile, edebiyat ile ilgileri çok zayıf. Futbol izleme ve oyun oynama dışında hobileri ise neredeyse yok. Zombi kuşaklar yetiştiriyoruz! Bu neden diye sorduğumda, “Hocam sınava hazırlanmaktan vakit mi kaldı?” diye sitem ediyorlar. Eşitlik sağlamak amacıyla kurgulanan merkezi sınavlar gerçekten eşitlik sağlamış ama maalesef asgari müştereklerde! Kabahat tabii ki öğrencilerde değil. Önce eğitim sisteminde, sonra bu sisteme teslim olan ailelerde!

- İsterseniz entellektüel boyutu bir kenara bırakalım -zaten bu ülke entellektüellerini hiçbir zaman sevedim: hep horladı, hain dedi, hapsilere attı, yurt dışına sürdü-. Ama artık kariyerde başarılı olmak için hemen hiç kimsenin tartışmadığı bir yetkinlik var: İngilizce bilmek. Üniversiteye gelen öğrencilerin İngilizce seviyesi son derece düşük. Sözde tüm ortaöğretim boyunca zorunlu İngilizce dersi almışlar ama İngilizce muafiyet sınavından geçme oranı %15, ki onlar da merkezi sınavlara daha az önem veren özel okullardan. Öğrencilerin neredeyse yarısı İngilizce hazırlık okuluna en alt seviyeden başlıyor. “Arkadaşlar ne bu haliniz?” diye sorduğumda verilen cevap aynı: “Hocam sınava hazırlanmak varken İngilizce ile kim uğraşacak?” Bu gençlerin ve ailelerinin kaçırdığı önemli bir konu var: 19 yaşından sonra dil kolay öğrenilmiyor. Beyindeki gelişim büyük ölçüde tamamlanmış olduğundan, 19 yaşındaki beyin yeni bir dil için gereken bağlantıları kurmakta zorlanıyor. Sonuç? İngilizce bilmeden gelen öğrencilerin çok azı İngilizceyi çok iyi kullanabilecek seviyeye gelebiliyorlar.
- Hadi İngilizceyi de bir kenara bırakalım. Üniversiteye gelen öğrenciler Türkçe yazı yazamıyorlar. Nedeni basit: sınavda yok! Nitekim PISA okuma becerileri sınavında da öğrencilerimiz ancak ikinci seviyede çıkıyorlar. Bundan ötesi var mı? Çocuklarımıza kendi dillerinde okuyamaz olmayı bile öğretmeyen bir eğitim/sınav sistemi kurgulamışız ve geleceğimizi bu yalan dünyaya emanet etmişiz. Milliyetçiliğe veya vatanseverliğe geldiğinde mangalda kül bırakmayan güzel ülkemiz vatandaşları kendi çocuklarımızı kendi dillerinde ileri derecede okuyamaz olmaktan bile mahrum eden bu eğitim sistemine isyan etmiyor hatta elinden geldiğince katkıda bulunuyor.
- Merkezi standart sınavlar öğrencilerde çok ciddi bir deformasyona yol açıyor. Öğrenci ilkokuldan itibaren önemli hedeflere ulaşmak için çoktan seçmeli sınavları hem gerekli hem de -daha da kötüsü- yeterli görüyor. Dünyayı algılama biçimi değişiyor. Çözmesi istenen bir problemde beklentileri şunlar: problem kısa olmalı (bir veya iki cümle), problem çözmek için gereken tüm veriler verilmiş olmalı, veriler belirsiz olmamalı, gereksiz veri olmamalı, problemin 4 veya 5 farklı cevap alternatifleri olmalı ve bu cevaplardan sadece bir tanesi tartışılmaz bir şekilde doğru, diğerleri ise yanlış olmalı. Ama aslında dünyanın böyle olmadığını hepimiz biliyoruz. Son derece komplike bir dünyanın çok basitleştirilmiş ve tek boyuta indirilmiş bir resmini öğrenciye gösterip onu hayata hazırlamaya çalışıyoruz. Üniversitede sadece bilgi transferi yapmayı vaka çalışması ile öğretmeye çalışan hocalar neden bahsettiğimi çok iyi anlayacaklardır. Örneğin işletmeye giriş öğrencisine 3 sayfalık bir vaka analizi verdiğinizde öğrenci neresinden tutabileceğini bile bilmiyor. Bana “hocam şıkları vermemişsiniz” diyen öğrenciler oldu. Vaka tartışması sırasında, problemin çözüm sayısının 4 veya 5 değil, onlarla, yüzlerle, hatta bazı problemlerde binlerle ölçülebildiğini farkedenden test kahramanı iyice afallıyor. Vaka içinde verilmiş ama oluşturulacak stratejiye pek de yararı olmayan veriler sayesinde çok kolay yanlış yollara girebiliyor -çünkü verileri seviyor-. Vaka dosyası içinde bulunan bilgilerden başka bilgilere ulaşmaya çalışmayı akıl etmiyor çünkü -araştırma becerisi olmadığını bir yana bırakalım- bir probleme cevap bulmak için problemin içinde olmayan bilgiye ihtiyaç olabileceğini düşünmüyor. 3 hafta boyunca aynı vaka üzerinde çalıştıktan sonra bir sonraki konuya geçerken “Hocam iyi güzel de doğru cevap neydi?” diyen öğrenciler oldu. Özellikle sosyal bilimlerde tek bir doğru cevabın olmayacağını öğrenci kavramakta güçlük çekiyor. Çünkü testler sayesinde çok önemli bazı becerilerini iyice törpülemişiz: belirsizlik toleransı, varsayımlar yapabilmek, senaryo analizleri üzerinde çalışabilmek. Kanımca bu çok ciddi bir sorun ve test konusu açıldığında pek sözü edilmeyen bir zarar. Çoktan seçmeli testler sayesinde öğrencileri gerçek ile pek ilgisi olmayan aşırı basitleştirilmiş ve belirsizliklerden arındırılmış bir dünyaya hazırlıyoruz. Tam puan olsa neye yarar?

- Ülkeye hiçbir katma değer sağlamayan devasa bir test ekonomisi oluşmuş. Binlerce öğretmen test hazırlığı dersleri veriyor, yüzlerce teste hazırlama dergisi yayınlanıyor, onlarca yeni girişim test hazırlığı işini mobil platform taşımaya çalışıyor. Test hazırlığına harcanan paralar eğitim bütçemiz ile yarışıyor. Bu dünden bugüne olmuş bir şey değil. On yıllardır süren sistemik bir büyüme. Dolayısıyla, bir anda değiştirilmesi de mümkün değil. Dersaneleri kaldıracamız diye çok konuşan duyduk ama daha bunu becerebilen olmadı. Bir an için test hazırlığına harcanan paraların gerçek anlamda eğitim ve öğretime harcadığını ve öğrencilerimizi 21. yüzyıla daha iyi hazırladığımızı düşünün. Bunu yapacağımıza zaten dar olan kaynaklarımızı komşularla silahlanma yarışına gömüyoruz. Tüm bunlara sebep olmuş olan devletimiz ise bu durumu sadece seyrediyor.
- Test paniği yüzünden eğitim ciddi şekilde aksıyor. Birkaç örnek vereyim:
 - Velilerin baskısı ile birçok ortaokul ders saatlerinden sonra veya hafta sonuna test hazırlığı dersleri koyuyor. Haftada 10 saati geçen bu dersler öğrencilerin derse çalışma, proje yapma, sosyalleşme veya dinlenme zamanlarından alıyor.
 - Yine velilerin baskısı ile birçok ortaokul rehberlik saatlerinde, hatta başka bazı derslerin yerine (sınavda olmayan dersler tabii) test hazırlığı eğitimi veriyor. Halbuki müfredattaki her ders belirli bir değeri olduğundan müfredata konmuş ve aslında okulun her dersin çıktılarını ölçmesi gerekiyor. Verilmeyen dersin çıktısını nasıl ölçeceğiz? Cevap: ölçemezsek 100 veririz olur biter...
 - Öğrenciler dersaneye gidebilmek veya özel ders alabilmek için okulu tamamen boşluyorlar. Örneğin, birçok lisede 12. sınıftaki öğrencilerin neredeyse tümü "raporlu"dur. Hatta maalesef bazı müdürler okula gelmek isteyen tek tük öğrenciye de rapor alıp gelmemelerini önerirler. Bunun sonucu olarak koskoca bir lise yılı tümüyle boş geçer. Düşünebiliyor musunuz, 4 yıllık lise eğitiminin bir yılı öğrenciler tarafından reddediliyor ve sistem buna göz yummak, hatta desteklemek üzerine kurgulanmış. Veliler ve öğrenciler memnun, çünkü öğrenci "sınava hazırlanıyor", öğretmenler memnun çünkü derse girmeseler de maaşları çalışıyor, müdürler memnun çünkü öğrenciler olmayınca okulu yönetmek daha kolaylaşıyor, dersaneciler memnun çünkü öğrencilerin dikkatini ve zamanını okul gibi gereksiz bir alternative ile paylaşmak zorunda kalmıyorlar, dersane öğretmenleri memnun çünkü haftada 40 saat derse girmek zorunda kalsalar da maaş alabiliyorlar. Görüntüde ortada bir kazan-kazan sistemi var. Ama aslında olan herkesin ortak olduğu bir sahtekarlık. Herkesin gözü önünde, çocuklarımıza kuralların eğilip bükülmek için koyulduğunu ve hedefe ulaşmak için her yolun mübah olduğunu öğretiyoruz. Herkes "suça" ortak. Bundan daha büyük bir ihanet olabilir mi? En acısı, hiç kimse utanmıyor. Sonra pişkin pişkin ülkedeki ahlak seviyesi konusunda ahkam kesiyoruz.
 - Bazı özel okullar mezunlarının sınav ortalamalarını yükseltmek için "yaratıcı" çözümlere başvuruyorlar:
 - Haftalık ders saatini artırarak okulda en çok zamanı test hazırlığına harcayan okullar var.
 - Lise müfredatını hızlandırarak vererek 4 yılı 3 yıla sığdıran ve son sınıfta sadece test hazırlığı yaptıran okullar var.
 - Başka okulların en parlak öğrencilerini son senelerinde çeşitli burs ve ödüller ile okullarına çeken okullar var.
 - Kendi okullarının en başarısız öğrencilerini son sınıfa geldiklerinde çıkartan okullar var.
 - Farklı okullarındaki en iyi öğrencileri aynı sanal okuldaymış gibi gösterip bu okulun sınavda Türkiye birincisi olduğunu iddia eden bir okul zinciri var.

Bu çözümlerin bazılarını kabul edilebilir bulabilirsiniz. Ben bir eğitimci olarak hepsine itiraz ediyorum.

- Test hazırlığının pedagojik değeri olmadığından, projeye, grup çalışmasına, kulüp faaliyetlerine, hobilere, merağa, keşfe ve oyuna harcanacak yüzlerce saatin test hazırlığına harcanmasını yanlış buluyorum.
 - 4 yıllık müfredatı 3 yıla sıkıştırdığınızda, yine aynı zaman sorunu ortaya çıkıyor. Ayrıca bazı öğrencilerin hızlandırılmış öğrenmeyi içselleştirmede zorlanacağından kaygılıyım.
 - Başka okulların parlak (ve genellikle dar gelirli) öğrencilerini son sene için transfer etmeyi bir eğitim kurumu için fazlaca ticari buluyorum. Ayrıca bu öğrencinin performansı da kültür değişikliği nedeniyle olumsuz yönde etkilenebilir.
 - Daha ciddi, başarısız öğrencisini son sene öncesi okuldan çıkarma uygulaması düpedüz ahlaksızlık.
 - Sanal okul uygulaması ahlaksızlıktan da öte, bildiğiniz ticari suç. Maalesef ne hukuk sistemi, ne bakanlık, ne de Özel Okullar Birliği bu ahlaksızlıkların ve suçların önüne geçebiliyor. Ortalık bu TEOG, YGS/LYS ve KPSS furyasından nemalanmaya çalışan eğitimci rolündeki fırsatçı ve her yolu mübah gören tüccarlar ile dolu.
- Standart sınavlar için oluşturulan sosyal baskı ortamı öğrencilerde ciddi bir deformasyona yol açıyor. Bu sınavların “hayati” önemi olduğu sanılıyor, hem ailenin hem de öğrencinin üzerine inanılmaz bir sosyal baskı kuruluyor ve ailede huzur kalmıyor. Okul, öğretmen, arkadaş, akraba, komşu, bakanlık hep birlikte ülkenin gördüğü en büyük mahalle baskılarından birisini oluşturup aileleri ve öğrencileri eziyorlar. Bu baskı aile ve çocukların hayatlarını karartıyor. 8. sınıfta ve lise sonda hatta öncesinde gençler ne gezmekten, ne sinemaya gitmekten keyif alabiliyorlar, hep suçlu hissediyorlar. Bu süreçte öğrenci belirgin bir kişilik bozulması yaşıyor, hatta bir bakıma insanlıktan çıkıyor. Saydığım bir lise müdürünün tabiri ile “sevgi, saygı, dürüstlük, dostluk, risk alma, açık fikirlilik, empati, dönüşümlü düşünme, merhamet, özgüven, hoşgörü, cesaret, sebat, vizyon, iletişim ve benzeri değer ve karakter özelliklerinin neredeyse tamamı anaokulundaki çocuklarda doğal bir şekilde varken, lise mezunlarında neredeyse hiçbiri kalmamakta. Okul-aile-sistem, hep birlikte başarıyoruz bunu.”

Peki öğrencileri nasıl sınamak gerekir?

Tekerleği yeniden keşfetmeye gerek olmadığını düşünüyorum. PISA sınavından bir soru örneği vereceğim.

Okuma parçasını okuyunuz ve ilgili soruları yanıtlayınız.

SERA ETKİSİ: GERÇEK Mİ YOKSA HAYAL Mİ?

Canlılar yaşamak için enerjiye gereksinim duyarlar. Dünya üzerinde yaşamın devamını sağlayan enerji, çok sıcak olduğu için enerjisini uzaya yayan Güneş'ten gelir. Bu enerjinin çok küçük bir oranı Dünya'ya ulaşır. Dünya'nın atmosferi, gezegenimizin üzerinde koruyucu bir örtü etkisi yaratır: havasız bir ortamda olabilecek sıcaklık değişimlerini engeller. Güneş'ten gelen, ışınlar halinde yayılan enerjinin çoğu Dünya'nın atmosferinden geçer. Dünya bu enerjinin bir bölümünü emer, bir bölümü de Dünya yüzeyinden geri yansıtılır. Bu yansıtılan enerjinin bir bölümü atmosfer tarafından emilir. Bunun sonucunda Dünya yüzeyi üstündeki ortalama sıcaklık, atmosferin yokluğu durumunda olabilecek sıcaklıktan daha yüksektir. Dünya'nın atmosferi bir sera ile aynı etkiye sahiptir, bundan dolayı sera etkisi terimi kullanılmaktadır. Yirminci yüzyılda sera etkisinden daha çok bahsedildiği söylenmektedir. Dünya atmosferinin ortalama sıcaklığının arttığı bir gerçektir. Karbon dioksit yayılımındaki artışın, yirminci yüzyıldaki sıcaklık artışının temel kaynağı olduğu gazete ve dergilerde sıklıkla söylenmektedir.

Ali adında bir öğrenci, Dünya atmosferinin ortalama sıcaklığı ve Dünya üzerinde karbon dioksit yayılımındaki artış arasındaki olası ilişkiye ilgi duyar.

O, bir kitaplıkta aşağıdaki iki grafiğe rastlar.

Ali, bu iki grafikten şu sonuca varır: Dünya atmosferinin ortalama sıcaklık artışının, karbon dioksit yayılımındaki artışa bağlı olduğu kesindir.

Soru 3: SERA

S114Q03-01 02 11

Grafiklerde Ali'nin ulaştığı sonucu destekleyen nedir?

.....

.....

Soru 4: SERA

S114Q04-01

Ceren adında başka bir öğrenci, Ali'nin varmış olduğu sonuca katılmamaktadır. O, iki grafiği karşılaştırır ve grafiğin bazı bölümlerinin Ali'nin sonucunu desteklemediğini söyler.

Grafiklerin, Ali'nin sonucunu desteklemeyen bölümlerine bir örnek veriniz. Yanıtınızı açıklayınız.

.....

.....

.....

Soru 5: SERA

S114Q05-01 02 03 11 1

Ali, Dünya atmosferinin ortalama sıcaklığındaki artışın, karbon dioksit yayılımındaki artıştan kaynaklandığı konusunda vardığı sonuçlarda ısrar etmektedir. Ama Ceren, onun sonuca varması için henüz erken olduğunu düşünmektedir. Ceren, şöyle söylemektedir: "Bu sonucu kabul etmeden önce, sera etkisine neden olabilecek diğer etkenlerin sabit olduğundan emin olmalısın."

Ceren'in söylemek istediği etkenlerden birini belirtiniz.

.....

.....

Görüldüğü gibi, problem gerçek hayattan alınmıştır. Öğrenci soruyu cevaplayabilmek için kısa bir metin okumak ve grafikleri yorumlamak zorundadır. Sorular ise, öğrencinin okuduğunu anlama, yorumlama ve değerlendirme becerilerine yöneliktir.

Umarım bu örnek ile PISA'nın sınıadığı bilişsel seviye ile TEOG'un test ettiği bilişsel seviye arasındaki fark netlik kazanmıştır. Biz tüm testleri ve eğitimimizi PISA'nın ikinci veya üçüncü seviyesini hedefleyerek hazırlarsak, tabii ki PISA sınavında hiçbir zaman daha iyi sonuçlar alamayız. Daha da önemlisi, öğrencilerimiz üst düzey bilişsel becerileri gelişmemiş birer alt düzey test makinesine dönüşürler. 21. yüzyılda rekabet edebilmek için süper-bilgisayarlar çıkarmamız gerekirken biz ancak hesap makinesi üretiyoruz. Bırakın 21. yüzyıl yetkinliklerini, TEOG ve YGS/LYS sayesinde eğitim sistemimiz geçtiğimiz yüzyıl için gereken becerileri bile vermekten aciz. Bu eğitim sistemi ile 2023 yılında dünyanın ilk 10 ekonomisine gireceğimizi iddia edenlerin ya eğitimden ya ekonomiden ya da ikisinden birden anlamadığını düşünüyorum. Bırakın ileri gitmeyi, bu testlerin dikte ve domine ettiği eğitim sistemi ile göz göre göre geriye gidiyoruz ve maalesef neredeyse tüm toplum bunu sadece seyrediyor.

Peki ne yapsak?

Biraz uzattığımın farkındayım ama konunun çok önemli olduğunu düşünüyorum ve bu konuda epey keskin görüşlerim var -herhalde belli olmuştur-. Peki, "Hocam haklısın da, biz anne-babalar olarak ne yapabiliriz?" diyenler için kısa bir bölüm ile bitireceğim.

Ülkedeki eğitim sistemini değiştirmek biz sade vatandaşların elinde değil. Yönetimdeki iktidar eğitimde ne yapması gerektiğini bilmediğini defalarca sistem ve bakan değiştirerek kanıtladı. PISA sınavları ne durumda olduğumuzu net bir şekilde gözler önüne seriyor. Yakında bu sınavları almaktan vazgeçersek şaşırmayacağım çünkü bu sistem ile bu sınavlarda yukarılara tırmanmamız mümkün değil (yukarılara

tırmanmak derken ülke sıralamalarını değil öğrencilerimizin seviyelerini kastediyorum). Eğitimi yönetenler gaflet içinde ise, anne-babalar ve öğrenciler ne yapabilir?

1. Ülkeyi sarmış olan sınav curcunasına ve paniğine kendinizi kaptırmayın. Sorular uzaydan gelmiyor: hepsi okulda gördüğünüz konulardan çıkıyor. Üstelik sorular düpedüz kolay çünkü ülkenin eğitim sistemi zor soru kaldırmıyor. Bir sakinleşin.
2. Sizleri teste hazırladığını iddia eden okullardan uzak durun. Bu okulların amacı size bir şeyler öğretmek değil sizi bir test robotuna çevirmek. Bu okullara reklam malzemesi olmayın. Üst düzey bilişsel becerilere sahip bir bireyin (alt basamakları geçtiği için) testlerde başarılı olmaması imkansızdır. Bu nedenle dönüp dolaşıp hatırlama seviyesinde kalmak öğrenmeyi değil ezberi getirir. Sınav biter bitmez her şeyi unutan boş beyinler yaratır.
3. Dersaneye gitmeyin, özel ders almayın. Sınav cinnetinden yarar sağlayanları desteklemeyin.
4. Kesinlikle okulunuzun müfredatın dışına çıkmasını talep etmeyin, çıkmaya çalışan olursa buna izin vermeyin.
5. Derslerinize önem verin, anlamadığınız konuları mutlaka öğretmene danışın. Sınavda çıkmayacak olan konuların (müzik, spor, sanat, bilgisayar teknolojileri vs.) sağlıklı ve mutlu bir yaşam için önemli olduğunu unutmayın. Araştırmaya, projelere, grup çalışmalarına önem verin.
6. Okulunuzdan sınavı alacağınız sene Cumartesi günleri üç saatlik bir "test alma teknikleri" kursu düzenlemesini talep edin. Gerekliyse bu ek hizmet için okula makul bir ödeme yapabilirsiniz.
7. Haftada en fazla altı saat boyunca internet üzerinden ücretsiz ulaşabileceğiniz kaynaklardan veya ucuza alınabilecek test kitaplarından geçmiş yılların testlerini veya örnek testleri çözün.
8. Küçük bir arkadaş grubu kurun ve akşamları (haftada üç saat) birlikte çözdüğünüz testlerin üzerinden gidin. Sorulara nasıl yaklaştığınızı birbirinizle paylaşın ve birbirinizin yanlışlarını düzeltin.
9. Okulunuzdan ayda bir defa TEOG veya YGS/LYS sınavı simülasyonu yapmasını isteyin. Okulunuz yapamazsa, bu simülasyonu küçük bir arkadaş grubu (ve anne-baba desteği) ile yapabilirsiniz.
10. Sınava hazırlandığınız sene mutlaka normal yaşamınızı sürdürün. Hobilerinizi, arkadaşlarınızı, ailenizi ihmal etmeyin, sınavın size zombileştirmesine izin vermeyin.

Bunları yaparsanız, sınavda çıkacak olan konuları olabildiğince iyi öğrenmiş olursunuz. Birinci TEOG sınavının Kasım'da olduğunu düşünürsek ilk sınava kadar iki ay boyunca toplam 24 saat test tekniği dersi almış, 48 saat kendiniz test çözmüş, 24 saat arkadaşlarınızla çalışmış ve 2 adet test simülasyonu yapmış olursunuz. İkinci sınav Nisan'da olduğundan, hazırlanma süreniz iki misli daha uzun olacaktır. Üniversite sınavları ise genellikle Mart ve Haziran'da yapıldığından, bu sınavlar için 6 ve 9 ay hazırlık süreniz olacaktır. Emin olun bu sınavlar daha fazlasını hak etmiyor, hatta daha azıyla bile çok iyi sonuçlar almak mümkün.

Hangi liseye veya üniversiteye girerseniz girin, unutmamanız gereken bir şey var: hemen hemen hiçbir eğitim kurumu sizleri kariyerinize hazırlamayacak (bu konuda bloğumdaki diğer yazılara bakabilirsiniz, özellikle 21. Yüzyıl Yetkinlikleri yazılarıma). Dolayısıyla eğitimin sorumluluğunu ailenizin ve sizlerin alması gerekiyor. Biraz da bu yüzden merkezi sınavların o kadar önemi yok.

Prof. Dr. Erhan Erkut
MEF Üniversitesi Rektör Yardımcısı, Dekan
İstanbul Erkek Liseliler Eğitim Vakfı Akademik Kurul Başkanı